

L'ETHOS DE JESÚS DELS ALTRES A L'ALTRE

Francesc Torralba

El text que presenta el professor Francesc Torralba intenta ser, senzillament, una brevíssima síntesi del tarannà moral de Jesús, d'allò que José Luis Aranguren en diria el talante moral, més encara, dels eixos o principis ètics que semblen trobar-se en l'entranya del seu missatge, de la seva acció en el món.

331

I. Qüestions preliminars

Intentar expressar sintèticament l'*ethos* de Jesús de Natzaret és una tasca que, d'entrada, es presenta gairebé com a titànica, no tan sols per la vasta bibliografia que s'ha publicat sobre aquesta temàtica en els darrers cinquanta anys, sinó per la immensa riquesa de matisos i de precisions que caldria fer per tal que una aproximació com la que es pretén desenvolupar fos intel·lectualment acceptable¹.

¹ Sobre aquesta temàtica, vegeu: C. BRUAIRE, *La morale, sagesse et salut*, Fayard, París, 1981; M. BUBER, *Jo i Tu*, Claret, Barcelona, 1995; K. JASPERS, *Los grandes filósofos*, Tecnos, Madrid, 1996; S. LEGASSE, *Et qui est mon prochain? Étude sur l'objet de l'agapè dans le Nouveau Testament*, Le Cerf, París, 1989; E. LEVINAS, *Humanismo del Otro hombre*, Caparrós Editores, Madrid, 1998; J. L. MARION, *Prolegómenos a la caridad*, Caparrós Editores, Madrid, 1997; P. RICOEUR, *Amor y justicia*, Caparrós Editores, Madrid, 1999; U. VON BALTHASAR, *Neuf thèses pour une éthique chrétienne*, en *Documentation Catholique*, 1975, p. 421.

Sempre hi ha el perill d'apropiar-se indegudament del missatge i llegir-lo des dels propis prejudicis, tractant de ressaltar aquells aspectes que coincideixen amb el propi tarannà, però oblidant, d'aquesta manera, aspectes clau, que podrien resultar incòmodes a l'interpret. Aquesta apropiació indeguda és fàcil de reconèixer en els altres, però molt més difícil és de detectar en un mateix.

El text que presentem intenta ser, senzillament, una brevíssima síntesi del tarannà moral de Jesús, d'allò que José Luis Aranguren en diria *el talante moral*, més encara, dels eixos o principis ètics que semblen trobar-se en l'entranya del seu missatge, de la seva acció en el món. Hem intentat fer un esforç per anar a les fonts mateixes de l'evangeli, evitant la referència tant a teòlegs com al magisteri de l'església. Això no vol dir que no hàgim tingut en consideració aquestes fonts, però no les citem explícitament.

L'articulació teòrica de l'*ethos* de Jesús es planteja com una tasca difícil, perquè Jesús no va ser un moralista, ni tampoc un filòsof pràctic. No va escriure cap ètica, ni va ensenyar en cap acadèmia. En sentit estricte, no creiem que es pugui parlar de l'ètica de Jesús si s'entén per ètica un tractat sistemàtic de filosofia pràctica, però sí que es pot identificar un missatge que té inevitables conseqüències morals. El llenguatge de Jesús no és purament descriptiu, sinó que també és exhortatiu, desideratiu i, a voltes, imperatiu. Prescriu accions i, en fer judicis d'aquest caire, està ja articulant un discurs ètic, encara que no formalment elaborat.

En certa manera, el seu *ethos* és incòmode, perquè, si bé en alguns aspectes s'adapta a la moral o sistema de costums vigent del seu temps; en d'altres aspectes és radicalment nou, fins i tot, revolucionari. Per això, en sentit estricte, no es pot dir de Jesús que fos un moralista, que hagués vingut a enfortir els costums i hàbits assumits en la seva societat, sinó que, en certa manera, és un immoral, perquè va venir a trencar i a criticar alguns costums profundament arrelats en la cultura popular del seu temps.

No creiem que es pugui dissociar l'experiència religiosa de l'experiència ètica i estètica de Jesús. El missatge de Jesús és unitari i prové d'una vivència interior. Integra una visió del món, de l'home, de Déu, de la vida i de la mort; inclou, a la vegada, una forma de ser en el món i també una comprensió de la bellesa. Dividir-lo, fragmentar-lo en esferes diferents o bé assajar de separar-lo químicament de la seva vinculació al Déu-Pare, del seu lligam al Déu-Amor, és presentar esbiaixadament el seu missatge, fora del seu àmbit natural. Es pot llegir l'evangeli amb ulls secularitzats, també pot interpretar-se al marge de la seva vida de pregària i de la seva

total referència i entrega al Déu-Pare, però aquesta lectura vulnera el nucli essencial de l'experiència de Jesús.

L'*ethos* de Jesús s'inspira en el Déu-Pare. Jesús viu conforme a la voluntat del Pare, obra mogut per l'Esperit que penetra en la seva interioritat i entén que el fonament de la bondat rau en aquesta entrega disposada a Aquell que ho pot tot. Per a Jesús no té sentit la hipòtesi d'una moral sense Déu. Déu és l'arrel de la seva paraula i de la seva acció en el món o, si més no, així ho reconeix en la seva vida pública. Déu no tan sols és el fonament, sinó també el *telos*, el fi, el destí al qual s'orienta tota la seva vida en aquest món.

Intentarem referir-nos a l'*ethos* de Jesús, entenent per Jesús un personatge històric que va viure i morir en el primer segle de la nostra era. El filòsof i metge alemany Karl Jaspers (1883-1969) el situa entre els homes decisius de la història de la humanitat, juntament amb Confuci, Buda i Sòcrates². No ens referirem, per tant, a la dimensió divina de Jesús, a la seva condició de Fill de Déu, Segona Persona de la Trinitat, sinó que intentarem descriure els grans eixos de la seva manera d'actuar en el món, el seu tarannà moral.

Intentar desxifrar el nucli essencial de l'*ethos* de Jesús no és fàcil. Cal saber distingir la seva persona, de la construcció moral que històricament s'ha anat teixint a la llum del seu missatge. No pretenem endinsar-nos, en aquest text, en la descripció de la història de l'ètica cristiana i, menys encara, en el conflicte de les interpretacions, per dir-ho a la manera de Paul Ricoeur, que al llarg dels segles s'ha anat produint a l'hora de destriar el missatge essencial de Jesús. Ens volem referir, únicament, al missatge de Jesús a partir de la seva expressió inicial. Volem acostar-nos a les fonts d'aquest *ethos*, intentar beure de nou en aquells punts nuclears que es deriven de les seves paraules, obres i silencis.

En poques paraules, es pot sintetitzar, al nostre entendre, el centre de la cosmovisió cristiana i l'ètica que se'n deriva: venim de l'Altre (Déu) i anem cap a l'Altre, però aquest retorn a la matriu originària només és possible realitzar-lo a través de l'obertura incondicional i generosa als altres. De l'Altre cap als altres i dels altres cap a l'Altre.

La fita de la plenitud exigeix una feina de descentrament, de despossessió, de negació d'un mateix i de lliurament a l'altre. Aquest treball d'obertura i d'acolliment comporta una monumental lluita amb l'*ego*. Jesús ve a predicar aquesta obertura als altres com a condició de possibilitat per a viure en comunió amb l'Altre. Ve a alli-

² Cf. K. JASPERS, *Los grandes filósofos*, Tecnos, Madrid, 1996.

berar-nos de la gàbia de l'*ego* per deixar-nos renovar per l'Esperit que bufa en la interioritat. L'altre concret i històric, fràgil i efímer esdevé, d'aquesta manera, la manifestació simbòlica de l'Altre. El lligam solidari amb aquest altre és el lligam amb Déu mateix. Qui estima el seu germà, viu *ja* en Déu.

El cristianisme no és una moral

El cristianisme no és, en essència, una moral. La moral no forma part del *Credo*. El cristianisme és, fonamentalment, una fe, no una llei. En el seu centre, s'hi proclama la salvació, una vida nova. No exigeix pas la justícia, sinó que promet el perdó; no condemna les faltes, sinó que confessa els pecats. Tot el discurs de Jesús és un discurs sobre el bé, sobre els deures envers Déu, envers els altres i envers un mateix.

El cristianisme no és, per tant, una *praxi*, una acció en el món, però, no obstant això, la mirada de la fe entra també en l'àmbit de l'acció. La fe és una experiència interior, la resposta personal a una crida auscultada en la interioritat de la persona, però aquesta fe es tradueix en una vida exterior, en paraules i en obres, s'expressa en el defora de la persona. El cristianisme és d'un altre ordre que la moral, però no es desinteressa per la moral. La moral és secundària, però no accidental i el cristianisme se n'ocupa secundàriament. El cristianisme encabeix la moral dins de si mateix, però no en depèn, la integra, però la transforma.

L'ensenyament de Jesús no és, d'entrada, un ensenyament moral; el missatge dels evangelis no són un missatge moral. La bona nova és la revelació de la salvació (la vida eterna, l'accés de l'home a la condició divina), el resultat de l'encarnació de Déu en Jesús el Messies. Es podria dir que és un missatge de sentit. Jesús ofereix un sentit a l'existència, una causa per la qual val la pena viure i morir. És una proposta de sentit que té una traducció ètica, però que pretén omplir el cor de l'home de pau i felicitat.

El misteri cristià ofereix una resposta transcendent a la qüestió del sentit últim de l'existència humana. Les conseqüències morals i els nous valors es deriven immediatament per aquell que s'adhereix al Crist per l'acte de fe (*fides*, confiança en Déu). Es poden resumir, d'entrada, en l'amor perfecte i incondicional (*agape*), a través del qual l'home pot esdevenir imatge del seu Creador³.

³ Mt 5, 48.

L'acompliment ontològic de l'home (la seva participació en la perfecció divina) coincideix amb el seu acompliment ètic (estimar a la manera de Déu). El missatge evangèlic ocupa un lloc determinant en la gènesi d'una moral humana amb pretensions d'universalitat. En efecte, Jesús no restringeix el seu camp de predicació a un context determinat *a priori*. El seu destinatari és qualsevol home i qualsevulla dona. No fa distincions de cap mena i proposa un missatge de sentit que pretén ser universal. En el substrat d'aquest missatge, es parteix de la tesi que l'ésser humà està cridat a una plenitud que el tensa vers un horitzó que encara no intueix, però que pot assolir en la mesura en què estima gratuïtament.

L'ètica de l'evangeli evita de presentar-se sota la forma prescriptiva. L'adhesió a les conseqüències pràctiques de l'ensenyament de Jesús no són presentades com obligatòries, sinó com una resposta a la crida, a l'acte lliure de la persona, a una decisió que no es desenvolupa sense que en siguin avaluades les conseqüències pràctiques.

Les proposicions de Jesús pertanyen, més aviat, al registre del consell. És només a partir de la lliure adhesió de la fe que prenen la forma de manaments⁴. Són com l'obediència resultant de l'amor. Els manaments de Jesús ultrapassen tan extraordinàriament la moral corrent, la consciència natural i la Llei jueva que semblen impracticables per als deixebles⁵.

En efecte, tal com assenyala Paul Ricoeur, es pot detectar en el cor de l'*ethos* de Jesús una certa desproporció, una *hibris*, un llenyatge de màxims, una desmesura que l'home tot sol interpreta que no podrà abastar amb les seves pròpies forces. Som, doncs, davant d'una ètica de màxims en el sentit més propi del terme, d'una proposta difícil, que es presenta com a molt àrdua humanament parlant. Jesús, però, no presenta un missatge per a superhomes, sinó per a homes febles i efímers que són capaços de reconèixer llur feblesa i de deixar-se omplir per la força de l'Esperit Sant. Des d'aquesta perspectiva, només la fe en el Crist fa possible les obres perfectes⁶.

Jesús no condemna la moral comuna, sinó que posa en evidència els seus límits⁷. Aquesta moral es resumeix així: Estimeu els qui

⁴ Jn 13, 34; 14, 15.

⁵ Mt 19, 10; 25-26.

⁶ Jn 14, 12.

⁷ Mt 5, 7.

us estimen, doneu coses bones als nens. L'equitat humana no és altra cosa que la llei del talió: ull per ull i dent per dent⁸. Jesús transformarà la moral comuna i exhortarà a estimar també els qui no ens estimen i a imitar els nens, perquè ells són els referents al Regne de Déu. Transforma la llei del talió i exhorta a una generositat que superi el càlcul mil·limètric de la reciprocitat de les accions.

Per a Jesús, tot home és capaç de jutjar el que és just⁹ i de portar una vida honesta: de pagar els seus impostos¹⁰, de distribuir una herència¹¹, no tan sols perquè això és legal, sinó perquè és moralment justa. Però, més enllà del legalisme de l'aprehensió jurídica i heterònoma de la llei moral, tot home disposa, en efecte, d'un cor¹², té la consciència que és la que fonamenta la seva autonomia moral. La Llei ressona dins seu.

La interioritat o el cor són, doncs, l'arrel de la vida moral. Encara que l'articulació històrica de la moral cristiana deu molt als filòsofs estoics, l'*ethos* de Jesús no és, en essència, estoic. Jesús no predica la *indifferentia mundi*, sinó tot al contrari: exhorta els qui l'escolten a deixar-se afectar pels altres, a no ser indiferents a llur sofriment, malaltia i dolor.

És un *ethos* que accentua la facultat de ser afectat pels altres, de no ser indiferent a llurs patiments. D'aquí es deriven actituds com la compassió¹³, el sentiment d'humanitat, la reciprocitat positiva¹⁴ i no solament negativa (no facis als altres allò que no vols que et facin a tu), sinó també un principi d'acompliment de la vocació humana que podria condensar-se a donar fruit, a no malbaratar els talents¹⁵.

Tenir una vida honesta comporta limitar els propis desigs a partir de la consideració i del respecte que mereixen els altres (principi de reciprocitat positiva), el que suposa la disposició a deixar-se afectar per l'altre. Remuntant-se al principi (el cor), Jesús mostra que el mal moral no es troba primerament en els actes, ni en les situacions, sinó en la seva arrel: la intenció¹⁶. És la seva natura

⁸ Dt 19, 21.

⁹ Lc 12, 57.

¹⁰ Mt 22, 15.

¹¹ Lc 12, 13.

¹² Mt 5, 8; 27; 6, 21; 15, 11.

¹³ Mt 25, 31-43.

¹⁴ Mt 7, 12; Lc 6, 31.

¹⁵ Mt 25, 14-30.

¹⁶ Mt 5, 28.

intencional el que defineix la falta moral. De la responsabilitat personal deriva la culpabilitat objectiva i subjectiva. Per a Jesús, el qui obra moralment no fa altra cosa que el seu deure¹⁷.

En l'antropologia latent en el missatge de Jesús, l'ésser humà és un ésser dotat de cor i el cor el faculta per sentir amor i estimar els altres, també per experimentar, en la pròpia pell, els sofriments dels altres. Som davant d'una ètica del cor, encara que no en un sentit romàntic i, menys encara, emotivista del terme, perquè d'aquest cor brolla un deure que exhorta la persona a obrir-se generosament als germans i a donar-ho tot, més encara, a *donar-se* íntegrament.

III. L'ethos de Jesús

En la seva extraordinària obra dedicada a Jesús, Buda, Confuci i Sòcrates, el filòsof i metge alemany Karl Jaspers, explora l'*ethos* de Jesús de Natzaret¹⁸. "L'*ethos* de Jesús -diu el pensador existencialista- no pot en absolut comprendre's a través d'un sistema de directrius per a la conducta de l'home en el món"¹⁹. I afegeix: "Jesús exigeix un ésser; no un obrar extern, que es deriva de l'ésser"²⁰.

Unir-se místicament a Déu, apartar-se passivament del món, fóra actuar amb desamor. Des de la perspectiva de Jesús, la persona no pot per si sola, aïlladament, al marge d'altri, participar del regne de Déu. Per assolir-lo, cal que entri en relació amb els altres. Estimar Déu és estimar el proïsme. La vida al món assoleix la plenitud del seu sentit per la vida de l'amor, que és senyal i anticipació del regne de Déu.

"Un tret fonamental d'aquest *ethos* del regne de Déu -afegeix Jaspers- és la llibertat amb què procedeix Jesús. El seu fonament no és la llei, sinó l'amor. Però aquest amor no destrueix cap llei vertadera, sinó que l'encabeix i la circumscriu. D'aquí que l'actitud de Jesús en totes parts fou motiu d'escàndol"²¹.

En consonància amb les interpretacions de Jaspers, considerem que Jesús, lluny de predicar una nova ètica, es va prendre seriosament l'*ethos* bíblic, el va depurar i el va realitzar a fons. El va viure sense preocupar-se per les conseqüències al món.

¹⁷ Lc 17, 10.

¹⁸ Cf. K. JASPERS, *Los grandes filósofos*, Tecnos, Madrid, 1996.

¹⁹ *Ibidem*, p. 204.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 206.

IV. De la llei jueva a la nova llei

En relació amb la Llei jueva i amb la conducta moral dels jueus, l'actitud de Jesús és complexa. No dubta, d'entrada, a identificar el contingut moral de la Torà (resum dins els articles no específicament religiosos del decàleg)²² amb la llei moral natural, la desitjada per Déu com adequada a la naturalesa humana: la llei natural i la llei dels profetes és la mateixa.

Si llegim atentament els evangelis, queda clar que Jesús no ve a abolir la Llei. L'acompleix, que no és el mateix. En redreça les deformacions (com en el cas del matrimoni). En radicalitza les exigències (com en el cas del perdó, de l'adulteri, de l'amor als enemics...). Quan un jove ric li demana què ha de fer per posseir la vida eterna, Jesús li recorda els manaments, però, després el convida a anar més enllà²³. En certa manera, es podria afirmar que parteix del subsòl moral del judaisme, però el transcendeix, sense entrar-hi, necessàriament, en contradicció.

L'evangeli que parla més de l'amor, el de Joan, és el que parla més dels manaments. S'hi pot llegir: "Si m'estimeu, guardareu els meus manaments"²⁴ i també, "Si observeu els meus manaments, us mantindreu en el meu amor"²⁵. La "llei de Crist"²⁶ exigeix al cristià que doni la seva vida com Crist. Llavors es comprenen millor les cèlebres paraules de sant Agustí, "Estima i fes el que vulguis", que en el fons diuen: estima el Senyor i l'Esperit farà dinàmica la teva llibertat per a acollir en la teva vida la voluntat de Déu.

La vida segons l'Esperit, doncs, no aboleix la Llei: la integra i la sobrepassa. Els sants donen exemple d'una vida segons l'Esperit, d'una vida inspirada per la llei de l'amor. "Obliden" la Llei, no perquè es considerin superiors a ella, sinó perquè l'acompleixen sense necessitat d'haver-s'hi de referir.

Tot i això, Jesús dóna a conèixer la seva pròpia llei. No amaga el caràcter humà i imperfecte de la llei positiva, així com de totes les prescripcions rituals contingudes dins de la Torà²⁷. Jesús denuncia la hipocresia legalista, especialment, la dels escribes i dels fariseus.

²² Ex 20, 12-17; Dt 5, 16-21.

²³ Cf. Mc 10, 19.

²⁴ Jn 14, 15.

²⁵ Jn 15, 10.

²⁶ Gal 6, 2.

²⁷ Mc 2, 23-27.

Li suscita la còlera i la consternació. A la vegada, però, diu que ell no ve pas a abolir la Llei²⁸.

L'ètica que es deriva de l'*evangeli* no suprimeix la Llei, sinó condueix a un ordre superior, passa al pla infinit i il·limitat, tot el que es presentava com a finit i limitat. La consciència individual no s'identifica amb els actes que realitza la persona. Consegüentment, la persona és reconeguda com a lliure i no com a presonera de les faltes comeses.

La radicalització de la llei de l'amor determina una transformació del concepte de proïsme. Això apareix de manera explícita en la paràbola del bon samarità (els samaritans no entraven, segons molts jueus, en la categoria del proïsme). A la pregunta: Qui és el meu proïsme?²⁹, Jesús respon amb una pregunta de la qual es desprèn que el proïsme és tota persona humana, qualsevol ésser humà que sol·licita la nostra atenció.

Com diu la filòsofa i santa Edith Stein (1891-1942), per al cristià no hi ha, ni hi pot haver estranys, ni estrangers, en sentit estricte. Tot ésser humà és germà i entra a formar part de la categoria del proïsme. Aquest nou amor cal que es tradueixi en una generositat sense restriccions³⁰. Això no significa la passivitat ni l'abdicació davant del mal. Cal lluitar contra el mal, però reconciliar-se amb l'agressor. L'adversari, l'enemic i l'agressor entren dins de la categoria del proïsme, són germans³¹ i, consegüentment, cal superar tot esperit de venjança. D'aquí es desprèn l'abolició de tota rivalitat.

Jesús es manifesta contra les convencions socials i la mimesi. En aquest punt particular, el seu missatge té afinitats amb les pautes estoiques, però també amb algunes perspectives del cinisme grec. Es relaciona amb pecadors³², comparteix l'àpat amb pobres, cecs, estafadors, i no solament amb parents i amics.

L'ètica de l'amor entesa com a preocupació il·limitada per l'altre té com a correlat l'oblit de si mateix, de tal manera que la felicitat s'esdevé per escriure i no és intencionalment buscada. Generalment, la felicitat s'entén com l'estat resultant d'haver acomplert l'amor natural cap a un mateix, mentre que aquí la felicitat rau en el contrari: en la negació d'un mateix, en l'entrega generosa als

²⁸ Mt 5, 17.

²⁹ Lc 10, 29.

³⁰ Mt 5, 42.

³¹ Mt 23, 8; Mc 3, 35.

³² Mc 2, 15-17.

altres. Heus ací la felicitat paradoxal de les benaurances³³: cal vetllar per tenir un esperit de pobresa, cal preocupar-se per la justícia i la pau, sentir misericòrdia i aspirar a la puresa de cor.

L'amor absolutament desinteressat, l'amor depurat de tot allò mundà és la realitat del regne de Déu. Aquest amor és il·limitat i incondicional. Aquest amor que exigeix Jesús no es realitza acomplint les lleis, per càlcul o per disseny. Jesús rebutja el legalisme; però no per a predicar la il·legalitat, sinó per a assolir l'origen des del qual, més enllà de tota legalitat, s'acompleix i sorgeix la llei. La mera legalitat formal condueix, segons ell, a la hipocresia.

El do de si esdevé l'acompliment de l'ètica. El sofriment no és ni un fi en si mateix, ni tampoc un mitjà, sinó la conseqüència que es deriva de la confrontació amb el mal. Jesús no és dolorista, no estima el patiment per si mateix, sinó que tracta, fins i tot, d'evitar-lo; però la pràctica de l'amor sense límits comporta, necessàriament, la vivència del patiment. De fet, el sofriment és la conseqüència de la distorsió entre la realitat natural finita de l'home³⁴ i la infinitud de la fi a la qual aspira en raó de la seva natura espiritual. El sofriment ha de ser acceptat com el correlat d'aquest inacabament i del do il·limitat de si mateix.

V. Els quatre moments de l'ethos de Jesús

Des dels principis de l'era cristiana, el creient s'ha interpretat a si mateix com a membre d'una nova vida, la vida vertadera, alliberada del pecat i del mal per l'adveniment del Crist. En aquesta novetat, el cristianisme fa la síntesi entre distintes formes de moral: la moral fundada sobre la comunitat social i que culmina en la norma universal (1), la moral fonamentada sobre una llei transcendent i heterònoma d'origen diví (2), la moral com a recerca de la vida feliç (3) i la moral fonamentada sobre l'ascètica i la cura d'un mateix (4).

1. La regla universal

La comunitat de cristians es concep com un cos social, com una personalitat corporativa, no com una entitat política, sinó com una entitat que participa del cos invisible del Crist. És en aquest context, que cal interpretar la regla de reciprocitat universal dels

³³ Mt 5, 1-12; Lc 6, 20-23.

³⁴ Mt 26, 41: la carn és feble.

deures i dels dons, que els historiadors anomenen la regla d'or: "Tot el que vulgues que els altres et facin, fes-ho tu a ells"³⁵. Aquesta regla s'ha de comparar amb Rabbi Hillel: "No facis al teu proïsme el que tu detestaries que et fes a tu. Aquesta és la llei tota sencera; la resta és comentari". Certament, hi ha, en la regla de tota vida comuna, el fonament d'una moral universal.

El cristianisme fa seu el principi d'igualtat en el tracte, sota el nom d'*aprosòpolèpsi*: l'acte de no fer excepció de ningú. En aquesta simplicitat mateixa, el precepte evangèlic té valor d'argument racional universal, es troba, segons Paul Ricoeur, en l'origen dels principis formals fundant la moral en el racionalisme modern³⁶.

El projecte ètic que es deriva de l'evangeli, doncs, reprèn, en aquest punt, el vocabulari de la predicació dels estoics, centrat sobre la importància de la consciència. L'home és marcat per una orientació primordial i incondicionada vers el bé, per la necessitat d'una inclinació natural.

2. La llei divina

Hi ha una harmonia entre el fet de viure en la natura i sota la llei de Déu. És Déu mateix qui ha creat l'home, el qui li ha donat la llei i el qui li ha fet el do de la salvació. Els manaments de Jesús no són deures contraris a l'ésser de la persona, sinó en la direcció de la naturalesa de la persona. El Crist, norma de tota acció moral, n'és l'acompliment i el model: el cristià rep d'Ell la capacitat de viure la seva llibertat d'infant de Déu. És un imperatiu categòric concret³⁷.

Jesucrist ha acomplert en el món tota la voluntat de Déu. La moral només té sentit per referència a Ell. Crist fa els homes capaços d'acomplir amb Ell la voluntat de Déu, perquè estan en comunió amb Ell. Així, doncs, l'imperatiu es recolza sobre un indicatiu. L'home vell ha estat crucificat amb Ell, perquè sigui abolit el cos del pecat. L'obrar cristià és, doncs, l'exercici d'una llibertat i no l'obediència d'unes ordres.

Així, doncs, l'existència concreta del Crist, com a model i arrel del cristià, és anterior i més fonamental que tots els sistemes morals. L'acció del cristià és moral en la mesura en què pertany a una norma realitzada, a un universal concret, la vida nova, la vida del Crist.

³⁵ Mt 6, 12.

³⁶ Cf. P. Ricoeur, *Soi-même comme un autre*, Le Seuil, París, 254. Hi ha traducció castellana: *Sí mismo como otro*, Siglo XXI, Madrid, 1996.

³⁷ Cf. Hans Urs von Balthasar, *Neuf thèses pour une éthique chrétienne*, en *Documentation Catholique*, 1975, 421.

El manament nou de l'evangeli ("Estimeu-vos els uns als altres") ultrapassa els manaments del judaisme tardà ("Tu estimaràs el teu proïme com a tu mateix")³⁸, perquè és acompanyat de la seva realització ("Com jo us he estimat")³⁹. L'amor de l'home per Déu és més que una summa de tots els manaments del decàleg. Realitza tota la voluntat de Déu. El manament de la caritat és, a la vegada, universal i indicatiu, escatològic i insuperable.

3. La bondat

La bondat s'assoleix ultrapassant la senzilla reciprocitat de dons, la justícia commutativa o distributiva. Culmina en el consentiment a la voluntat divina, i no a les exigències a la pròpia voluntat.

Jesús exhorta a la renúncia d'un mateix fins a l'amor als enemics. Això no es pot comprendre d'altra manera si no és en la perspectiva de la imitació de Déu. Cal ser bo i misericordiós com Déu mateix ho és. La generositat divina conté tot el que un cristià pot assolir dels altres i també el que pot donar en reciprocitat.

L'objectiu últim és viure conforme a la voluntat de Déu. L'obediència a Déu vertebrada des de sempre l'*ethos* del judaisme i també està present en Jesús, però en Jesús no està present sota la forma d'una obediència formal, calculada, feta per determinats preceptes que s'assimilen a normes jurídiques. Cal que sigui una obediència integral de l'home que realitza amb tot el seu cor, que es fa seva la voluntat de Déu, que es deixa portar per l'Esperit de Déu Altre que es fa immanent en la seva interioritat. Tal com diu el profeta Jeremies, Déu ha gravat el seu manament al cor de l'home.

4. L'ascesi

L'ascesi és un exercici fet de pràctiques i d'entrenaments, destinat a alliberar l'home dels lligams del desig, per tal de fer-li retrobar la seva potència i la sobirania de si mateix, ja que no ha estat el cos el qui ha fet caure l'esperit, sinó l'esperit mateix. L'asceta lluita contra si mateix, per tal de restablir la perfecció primitiva en la seva interioritat. Preferint l'esforç a la sort, el desert a la fortuna, l'ascesi allibera el jo de la seva autocomplaença. No desqualifica el plaer, però l'estilitza; li dóna forma i li atribueix valor. És el mitjà d'una vida més alta, que va més enllà del plaer basat en si mateix.

³⁸ Lv 19, 18; Mc 12, 32.

³⁹ Jn 13, 34.

La renúncia és intrínseca a l'ascesi i a la vida cristiana. La renúncia es refereix, en primer lloc, als béns materials⁴⁰, però igualment es refereix als vincles reputats com més sagrats⁴¹, a la sexualitat⁴², als lligams humans, en particular de familiars⁴³, al poder⁴⁴ respecte tota vida humana⁴⁵. En el llenguatge semític de Lluç i de Mateu, no es tracta evidentment d'odiar els pròxims, però sí de comprendre que els lligams particulars indueixen cap a una moral particular que és una moral de proximitat i de preferència (familiar, tribal, ètnica, nacional), la qual representa un tancament de la consciència a l'amor il·limitat al qual és cridat tot ésser humà.

Deseiximent i renúncia no són pas reservats únicament a alguns, sinó que són proposats a tots els qui tenen nens, béns, poder. La renúncia, com a disposició de l'esperit, cal que s'apliqui a tots els àmbits. És així com l'ètica que es deriva de l'evangeli es concentra en tres consells: la castedat, la pobresa i l'obediència. Generalment, s'ha vist en això la base de la vida monàstica, però els consells valen per a tota persona que s'adhereixi a la via del Crist. Corresponen a tres dimensions fonamentals de l'existència humana: la sexual i familiar, la material i econòmica, la social i política.

VI. La unitat harmònica del cristianisme

 343

Aquests quatre moments s'harmonitzen en una unitat indissoluble. En efecte, la revelació cristiana és una *logophania*. El Déu que es revela en les deu paraules (el decàleg) és Ell mateix Paraula, una paraula viva i actuant, una resposta que precedeix una pregunta i la culmina. És per aquest motiu que els pares grecs i sant Tomàs poden reprendre el racionalisme moral dels estoics: la Llei divina coincideix amb la llei natural racional, no és una llei religiosa (*sharia*), revelació contingent i arbitrària, sinó la proposició solemne del bé de l'home. La Llei és la manera a través de la qual Déu proposa la veritat a cada home perquè la pugui voler lliurement. Condueix l'individu cap a l'amor de Déu i cap a l'amor als altres⁴⁶.

⁴⁰ Mt 19, 21-22.

⁴¹ Mt 8, 22.

⁴² Mt 19, 10-13.

⁴³ Lc 14, 15.

⁴⁴ Mt 9, 34.

⁴⁵ Mt 8, 34.

⁴⁶ Cf. SANT TOMÀS D'AQUINO, *Summa contra els gentils*, III, caps. 114-117.

En efecte, hi ha identitat entre la moral natural i els deu manaments. L'amor per Déu és perfecte quan s'acompleixen els manaments. Els manaments es resumeixen en l'amor als altres i l'amor a Déu⁴⁷.

L'amor és, doncs, a la vegada, el contingut i el criteri del manament: és tot estimant l'altre que hom garanteix haver observat la llei i rep l'amor de Déu. Practicar la justícia no consisteix en cap altra cosa que en l'amor. El gran criteri, el gran judici és solament l'amor, la mateixa naturalesa de Déu⁴⁸.

La cura d'un mateix i el desig de Déu, la llei i la virtut, l'amor a l'altre i l'amor a Déu s'harmonitzen i s'integren en una sola actitud, la caritat, forma i contingut de tota vida ètica⁴⁹. Igualment, el pensament cristià està marcat per una meditació sobre el pecat, la insuficiència de la moral, la incapacitat de l'home per a ésser moral. La paradoxa de la moral cristiana consisteix en el fet que l'home només pot fer el bé lliurement, però que, precisament, en fer el mal, perd la seva llibertat. El perdó és ofert a l'home per Déu i l'home pot acollir-lo en la seva interioritat. L'ideal cristià no és el de l'heroi virtuós, sinó el de la santedat: el reconeixement de les faltes, la conversió permanent, la humil recepció del do diví.

Així, doncs, la persona concreta del Crist és present com a norma única en les situacions extremes. Contràriament al *dictum* de Dos-
toievski, segons el qual, si Déu no existeix, tot està permès, aquí es transforma i es pot afirmar "Tot m'és permès"⁵⁰, en la mesura en què no remet la seva llibertat al poder de Déu on la seva llibertat resideix en la seva pertinença al Crist. La llibertat de l'Esperit és l'arrel de tota vida nova.

VII. Qüestions finals

L'ètica que es deriva de l'evangeli no és el fruit d'una saviesa personal adquirida a través de l'exercici autònom de la raó. Tampoc no constitueix una disciplina o un mode de viure amb vistes a la felicitat, ni teoritza el deure, ni es pot considerar una filosofia moral. Jesús tampoc no pot ser definit com un filòsof o un moralista, si més no, en el sentit estricte dels termes. Les virtuts evangèliques de la castedat, la pobresa i la humilitat no condueixen a cap autorealització en el sentit psicològic del terme, ni a cap bon

⁴⁷ Cf. SANT AGUSTÍ, *Homilies sobre la Primera Carta de Joan*, I, 9.

⁴⁸ Cf. ÍDEM, *De la Trinitat*, VIII, 8, 12.

⁴⁹ Cf. SANT TOMÀS D'AQUINO, *Summa Teològica*, II/II, q. 23 a. 8.

⁵⁰ 1 Cor 6, 12.

viure, en el sentit social i econòmic, sinó més aviat a la pèrdua d'un mateix, a la renúncia amb vistes a un amor sense reserves, infinit, més enllà de tot deure.

La felicitat i la salvació personal no depenen pas de l'esfera moral, sinó que pertanyen a l'esfera de la fe, encara que l'esfera moral no es pot considerar estranya a la fe. Així com la religió fundada per Jesús és identificable, en les benaurances, a una esperança de felicitat absoluta, més enllà de tot patiment, l'ètica que se'n deriva, i les mateixes benaurances poden difícilment considerar-se una ètica de la felicitat. Més aviat és una ètica de la renúncia per amor a la conquesta immanent de la felicitat.

Ultrapassant la moral natural del deure, de la justícia i de la mesura fundades sobre la reciprocitat del dons, l'ètica evangèlica es presenta com una moral transcendent: Jesús, l'home-Déu, presenta el manament de l'amor com un manament nou. Estimar el proïsme esdevé: estimeu-vos a vosaltres mateixos com jo us he estimat. Així, doncs, es passa d'una moral per a un món finit a una ètica oberta a l'infinit de la consciència personal i del regne de Déu.

La renúncia d'un mateix, la lluita contra l'*ego* en virtut d'un amor que s'imposa no es pot exigir. Cap legislació moral pot instaurar la renúncia il·limitada com a norma. A la vegada, una ètica universal pot postular el valor infinit de la persona i, tanmateix, no pot legislar sobre el mode finit dels deures de justícia i d'equitat, tampoc sobre el mode infinit de l'amor.

La conversió del deure finit en amor infinit no pot constituir més que una lliure proposició, sigui per la fe, sigui per la raó. D'aquí es deriva el postulat de la dignitat de la persona humana. Aquesta idea de renúncia per un Bé més gran, permet entendre la santedat com una noció que podria tenir un significat no solament religiós.

Abstract

The text that Professor Francesc Torralba presents is simply meant to be a very short synthesis of Jesus' moral character, what in José Luis Aranguren's words would be *el talante moral*; moreover, of the ethical foundations or principles that seem to be at the core of His message, of His action in the world.